

FORMELE RĂSPUNDERII JURIDICE A MAGISTRATULUI

Andrei NEGRU,
doctor habilitat, profesor universitar (USM)
Tatiana NOVAC,
doctorand (USM)

REZUMAT

Magistrații, atât judecătorii, cât și procurorii sunt obligați ca, prin întreaga lor activitate, să asigure supremația legii, să respecte drepturile și libertățile persoanelor, egalitatea lor în fața legii, să asigure un tratament juridic nediscriminatoriu tuturor participanților la procedurile judiciare, indiferent de calitatea acestora. Normele care consacră răspunderea disciplinară au fost introduse în textul actelor legislative cu scopul de a determina magistratul să-și exercite puterile conferite cu responsabilitate. Problema răspunderii magistratului este problemă delicată, deoarece este de natură să pună în discuție însuși principiul fundamental al „independenței magistraților”, indiferent că ar fi vorba de o răspundere față de justițiabili sau față de stat. Răspunderea juridică a magistraților, care poate fi realizată prin prisma formelor de răspundere: civilă, disciplinară, contravențională și penală, este necesară a fi supusă cercetării într-o complexitate integră. Răspunderea juridică a magistraților survine în cazul neîndeplinirii sau neîndeplinirii calitative a atribuțiilor de serviciu, precum și în cazurile neexecutării unor obligațiuni juridice produse și în afara orelor de muncă. Magistratul judecător și magistratul procuror sunt reprezentanții serviciului public al justiției, statutul general al acestor categorii de salariați fiind reglementat de Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, Legea cu privire la statutul judecătorului și Legea cu privire la procuratură.

Cuvinte-cheie: statutul magistratului, justiție, răspunderea juridică a magistratului, independența justiției, gravă neglijență, rea-credință.

SUMMARY

Magistrates, judges and prosecutors are obliged by their entire activity to ensure the rule of law, to respect the rights and freedoms of the citizens, their equality before the law, to ensure non-discriminatory legal treatment of all participants in judicial proceedings, regardless of their quality. The established disciplinary rules were introduced in the text of legislation in order to determine the magistrate to exercise his/her powers responsibly. The issue of liability of the magistrates is a sensitive one because it is to put under the question the fundamental principle of “independence of the judiciary”, whether it would be a liability to the litigants or to the state. The liability of the magistrates can be realized through several forms of liability: civil, disciplined, criminal and contravention, it has to be subject of research with a full package. The liability of the magistrates occurs for failure or qualitative failure when exercising job responsibilities or duties, as well as cases of non – enforcement of their legal obligations outside the working hours. The magistrate judge and magistrate prosecutor are representatives of the public service of Justice. The general status of these categories is regulated by the Law on the status of public dignity and by the Law on the Status of Judges and the Law on Prosecution.

Keywords: the status of the magistrate, justice, juridical responsibility of the magistrate, independence of justice, grave negligence, bad faith.

Componentă esențială a statutului magistratului este răspunderea juridică, formele răspunderii juridice, condițiile speciale de survenire a anumitor forme ale răspunderii juridice a magistratului. Detalierea acestor particularități ale răspunderii juridice profesionale în domeniul vizat contribuie esențial atât la caracterizarea statutului juridic al magistratului judecător și al magistratului procuror, cât și la protejarea drepturilor subiective ale acestor entități profesionale. La fel, menționăm actualitatea și importanța abordărilor teoretico-practice supuse discuției în contextul interesului social de orientare spre valorile europene, în general, și a luptei cu corupția, în special. Răspunderea juridică a magistratului este esențială atât pentru evidențierea axiologiei sociale a justiției, cât și pentru perspectivele de utilizare a diferitelor tehnici de reglementare juridică în domeniu. Procesul de reformă a justiției naționale se extinde și în domeniul în cauză. Astfel modificări¹ în domeniu au fost efectuate, completându-se Legea cu privire la statutul judecătorului² prin articolul 21(1) – *Răspunderea patrimonială a judecătorilor*:

(1) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, garantate de Constituție și de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

(2) Pentru repararea prejudiciului, persoana are dreptul să înainteze acțiune numai împotriva statului, reprezentat de Ministerul Finanțelor.

(3) Răspunderea statului nu înlătură răspunderea judecătorilor care și-au exercitat atribuțiile cu rea-credință sau neglijență gravă.

(4) După ce a acoperit prejudiciul în temeiul hotărârii judecătorești irevocabile, statul poate înainta, în condițiile legii, o acțiune în regres împotriva judecătorului care, cu rea-credință sau din neglijență gravă, a săvârșit eroarea judiciară cauzatoare de prejudicii.

(5) Dreptul persoanei la repararea prejudiciilor materiale cauzate prin erori judiciare săvârșite în alte procese decât cele penale poate fi exercitat numai în cazul în care se stabilește, în prealabil, printr-o hotărâre judecătorească definitivă, răspunderea penală a judecătorului pentru o faptă săvârșită în decursul judecării

pricinii și dacă această faptă este de natură să determine o eroare judiciară.

(6) În cazul prevăzut la alin.(4), dacă drepturile și libertățile fundamentale au fost încălcate de un complet compus din mai mulți judecători, acțiunea poate fi intentată tuturor judecătorilor vinovați, care răspund solidar. Acțiunea în regres în privința judecătorului poate fi înaintată numai cu acordul Consiliului Superior al Magistraturii. După cum ne convingem, conținutul articolului menționat are destinația de a reflecta acele prevederi internaționale în legislația autohtonă, demonstrând o politică a statului clară în domeniu. Introducând elemente terminologice noi însă, legislatorul nu le definește și nici nu le interpretează, creând astfel incertitudini în perspectivele de aplicare practică a acestor norme legislative. Or, într-un regim contemporan democratic, nu pot exista ambiguități referitoare la așa fenomene notorii, cum ar fi răspunderea patrimonială a magistratului. Valoarea acestui articol totuși este incontestabilă. S-au stabilit, în sfârșit, condițiile răspunderii civile a magistratului, cu toate că în denumirea articolului persistă termenul de răspundere patrimonială, știința juridică acordând prioritate primei formulări. Devine evidentă necesitatea stabilirii răspunderii penale a magistratului și a confirmării ei printr-un act de justiție definitiv. Astfel, importantă fiind mențiunea – răspunderea juridică a magistratului, prin formele ei existente urmează a fi supusă cercetării numai într-o complexitate integră pentru realizarea ei practică. Studiarea separată a unei forme a răspunderii juridice poate fi argumentată numai dintr-un interes strict doctrinar.

Stabilind procedura de solicitare a răspunderii juridice pentru *eroarea judiciară*, cum se menționează în articolul vizat, legislatorul mai încearcă a reglementa dreptul la repararea prejudiciilor materiale, însă, probabil, în limitele normei din alin.(5) al acestui articol a suferit un eșec, noi considerându-l ambiguu și chiar în plus. Limitele dreptului persoanei la o satisfacție morală – ca varietate a răspunderii civile și limitele chiar ale satisfacției materiale sunt cu mult mai largi și ele pot surveni nu numai în condițiile invocate de alin.(5) al art.21 (1). La fel, sensibilizarea opiniei publice, axiologia fenomenului pentru societatea noastră ne determină a efectua un studiu, orientat spre clarificarea fenomenului răspunderii juridice a magistraților și a legăturii consecutive dintre formele ce le poate avea aceasta.

La fel, despre răspunderea patrimonială se vorbește și în Legea cu privire la procuratură³. Astfel, prin intermediul art.63 – Răspunderea patrimonială – se menționează:

(1) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile comise de procurori în exercițiul funcției.

(2) Pentru repararea prejudiciului, persoana are dreptul să înainteze acțiune numai împotriva statului, reprezentat de Ministerul Finanțelor.

(3) Răspunderea statului nu înlătură răspunderea

procurorului care și-a exercitat cu rea-credință atribuțiile.

(4) Termenul de prescripție a dreptului la acțiune în cazurile prevăzute de prezentul articol este de un an, dacă legea nu prevede alte termene.

Observăm că legislatorul, în legea respectivă nu se referă la grava neglijență, ci numai la rea-credință, la fel, neidentificând noțiunea și neacordându-i vreo interpretare legislativă. Rezultatele în cauză ne determină a concluziona despre formalitatea reglementărilor legislative menționate, fără să fi avut vreo intenție clară de implementare a lor în activitatea profesională a procurorilor.

Astfel, vorbim despre *răspunderea juridică generală*, în cadrul căreia un subiect al raportului juridic de răspundere juridică deține suplimentar și statutul de magistrat. La prima vedere, din partea noastră s-ar contura un exces de interpretare, totuși, insistăm la o atenție deosebită asupra acestor raporturi de natură civilă, penală, contravențională, disciplinară etc., care, pe de o parte, conturează imaginea socială a justiției, iar pe de altă parte, vorbesc despre portretul psihologic al magistratului și de eventualele riscuri profesionale ale unor magistrați concreți. În context, ar fi oportună o evidență, monitorizare detaliată și discretă a acestor raporturi juridice de răspundere juridică din partea Inspecției Judiciare, competență ce ar urma să fie stabilită prin normă legală într-o formă detaliată.

Într-un alt aspect, vorbim despre *răspunderea juridică specială*, în cadrul căreia magistratul judecător sau magistratul procuror se prezintă ca posibili subiecți de răspundere juridică ce rezultă dintr-o neîndeplinire sau neîndeplinire calitativă a competențelor de serviciu. Răspunderea juridică specială a magistratului depășește aceleași condiții, ca și răspunderea juridică generală. Este evident faptul că răspunderea juridică generală a magistratului prezintă o exprimare axiologică deosebită în societatea contemporană, iar respectarea legalității în domeniu apare drept un model elocvent pentru societate cu referință la valoarea fenomenului juridic și a încrederii în justiție. Precizăm că răspunderea juridică specială a magistratului nu se termină cu răspunderea disciplinară. Cea din urmă poate surveni numai în situația unor încălcări ale obligațiilor elementare în serviciu. În situația magistraților – și în cazurile de survenire a unor obligațiuni juridice ce se răsfrâng și asupra timpului din afara serviciului, cum ar fi „respectarea imaginii justiției”. Opinia socială și reglementările în domeniu sunt axate mai mult pe această formă de răspundere a magistratului. Nu vorbim de limite juridice naționale, ci chiar de cele doctrinare. În acest context, magistratul judecător și magistratul procuror sunt percepuți în calitate de reprezentanți ai serviciului public al justiției. Statutul general al acestor categorii profesionale este reglementat prin Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică⁴. Statutul general este determinat prin reglementările alin.(2) art.3 „Sfera de

aplicare a prezentei legi”: „Prevederile prezentei legi se aplică demnitarului în partea în care statutul acestuia nu este reglementat prin legi speciale...” În continuare, invocăm în calitate de legi speciale, de aceeași forță juridică, Legea cu privire la statutul judecătorului⁵ și Legea cu privire la procuratură⁶, care intenționează să reglementeze statutele judecătorului și procurorului, acordându-le garanții, drepturi subiective și obligațiuni juridice speciale, ce rezultă din specificul activității acestora. Raporturile juridice în cauză sunt orientate în totalitate spre statutul juridic special al magistratului și prezintă un interes deosebit prin determinarea și caracteristica sistemului de drepturi subiective, obligațiuni juridice și garanții juridice, cele din urmă fiind destinate asigurării uniformității și echilibrului dintre primele două componente ale statutului menționat. Evident, aceste delimitări aspectuale sunt efectuate din intenția simplificării percepției fenomenului răspunderii juridice a unei persoane aflate atât în exercițiul funcției sale de magistrat, cât și în ipostaza sa de simplu membru al societății, dar pe care aceasta îl va percepe tot prin prisma comportamentului său de magistrat. Axiologia acestei ultime percepții și determină efectele juridice speciale chiar și în condițiile răspunderii juridice generale a magistratului. Caracterul particular al răspunderii juridice a magistratului, elucidat prin aceste două aspecte – răspunderea juridică generală și răspunderea juridică specială ne determină a elucidă formele tradiționale ale răspunderii juridice într-o anumită ordine. Vom caracteriza răspunderea contravențională, răspunderea disciplinară, răspunderea penală și răspunderea civilă. Complexitatea și interacțiunea dintre aspectul răspunderii juridice generale a magistratului și aspectul răspunderii juridice speciale ne determină de a valorifica studiul teoretic în cauză având la baza clasificării formele răspunderii juridice, iar în cadrul acestora – numai abordarea aspectuală menționată.

Este general-acceptat că **răspunderea contravențională** a magistratului poate fi determinată de anumite garanții, orientate spre preîntâmpinarea afectării independenței magistratului în manifestarea capacității decizional-profesionale. Aceste garanții pot fi exprimate ori prin prezența imunității magistratului în situația răspunderii contravenționale, ori prin stabilirea unor reglementări juridice speciale, prezența și respectarea cărora ar determina o imposibilitate de falsificare eventuală a circumstanțelor de atragere la răspundere contravențională a magistratului. Formularea, fiind foarte generală, înglobează un esențial număr de fapte ilicite, de gravitate și pericol social variat, dar evident, ce nu se încadrează în legislația penală. Cu toate că răspunderea contravențională a magistratului este percepută în calitate de formă a răspunderii juridice generale, rezonanța socială acordă faptei o atenție deosebită. Axiologia socială a justiției, relevanța imaginii magistratului în perceperea societății contemporane, determină legislatorul să amplaseze aceste fapte – a că-

ror subiecți sunt magistrații, în încadrarea juridico-disciplinară prin calificativul „afectarea imaginii justiției”. O imunitate de atragere la răspundere contravențională a magistratului nu eliberează persoana magistrat de consecințele răspunderii disciplinare și chiar a răspunderii civile, prin imputarea formulării anterioare – afectarea imaginii justiției. Astfel, în ipostaza magistratului, observăm o interacțiune strânsă între răspunderea contravențională și răspunderea disciplinară, în cadrul cărora subiectul este magistratul. Menționăm că imunitatea în domeniul răspunderii contravenționale (dacă aceasta există) a magistratului, nu prezumă prin sine și imunitatea de răspundere juridică și civilă a acestuia. Răspunderea juridică civilă în acest context apare în raport cu subiectul, căruia i s-a cauzat un prejudiciu material sau moral ca rezultat al delictului comis de magistrat. Aceasta probabil este unica situație când răspunderea juridică civilă este adresată direct magistratului și nu statului. Cu toate că legile în domeniu nu prevăd nemijlocit răspunderea contravențională, aceasta are dreptul la existență în situația când subiectul raportului juridic de răspundere juridică este unul general. Evidențierea subiectului ca special, în cadrul raportului de răspundere juridică contravențională, invocă anumite consecințe juridice suplimentare – răspunderea disciplinară prin prisma încălcării unor norme deontologice. Chiar dacă imunitatea referitoare la răspunderea contravențională persistă într-un sistem legislativ, ea nu se extinde și asupra altor forme de răspundere juridică a magistratului, cum ar fi răspunderea disciplinară și răspunderea civilă. Numai aceste două forme ale răspunderii juridice a magistratului și conturează limitele răspunderii juridice speciale.

În situația **răspunderii penale** a magistraților, vorbim despre un ansamblu de reglementări-componențe de infracțiune, subiectul în care apare magistratul judecător sau magistratul procuror. Cu referință la răspunderea penală a magistratului, efectuăm următoarele precizări în domeniu: a) situația în care magistratul apare în calitate de subiect ordinar al unei componențe obișnuite de infracțiune; b) situația în care magistratul apare în calitate de persoană cu funcție de răspundere – subiect al infracțiunii; c) situația în care numai magistratul poate fi în calitate de subiect al infracțiunii – pentru componențele de infracțiune respective, prevăzute de cap. XIV „Infracțiuni contra justiției” din Codul penal al Republicii Moldova⁷. Cu referință la cele două situații din urmă – vorbim despre acele limite tradiționale, reflectate în legislația națională, cum ar fi traficul de influență și corupția și despre componențe de infracțiuni, ce constau în emiterea unui act de justiție ilegal, considerat drept o ilegalitate judiciară, exprimată prin rea-credință sau gravă neglijență. Acest fenomen, în opinie, afectează justiția națională cu mult mai profund ca fenomenul corupției. Anume acestea și sunt manifestările speciale în domeniul răspunderii penale a magistratului judecător și a magistratului procuror.

Răspunderea disciplinară este cea mai răspândită formă a răspunderii juridice speciale a magistratului. Cu referință la *răspunderea disciplinară* a magistraților, menționăm numeroase reglementări juridice internaționale. Astfel, pct.17-19 din Principiile de la Milano stabilesc: „Toate acuzațiile sau plângerile împotriva unui judecător pentru fapte săvârșite în exercițiul funcțiilor sale trebuie să fie soluționată rapid și echitabil, conform unei proceduri prestabilite. Judecătorul are dreptul să se apere. Cercetarea prealabilă trebuie să rămână confidențială, dacă judecătorul nu solicită altfel”⁸. Recomandarea R 94 (12) a Comitetului de Miniștri al Europei, principiul VI, pct. 1 lit. a-d și pct. 3 menționează: „Pe parcursul procedurii disciplinare de suspendare sau destituire, deciziile sunt luate în funcție de regulile stabilite în materia conduitei magistraților”. Ulterior: „În cazul în care judecătorii nu se achită de sarcinile lor de o manieră eficientă și adecvată sau în cazul abaterilor disciplinare, trebuie luate toate măsurile necesare, sub rezerva de a nu aduce atingere independenței justiției. Conform principiilor constituționale și tradiției juridice din fiecare stat aceste măsuri pot fi, de exemplu, următoarele: a) desesizarea judecătorului; b) atribuirea altor sarcini judiciare; c) sancțiuni pecuniare, cum ar fi reducerea remunerației pe durată determinată; d) suspendarea. Măsurile prevăzute trebuie luate de un organ competent, constituit conform unei legi, special creat pentru aplicarea sancțiunilor și măsurilor disciplinare ... Legea trebuie să prevadă proceduri pentru ca judecătorul să beneficieze de toate garanțiile unei proceduri echitabile, de exemplu de a-și susține argumentele într-un termen rezonabil și de a avea dreptul să răspundă tuturor acuzațiilor”⁹.

Referitor la subiectul în discuție, reglementările internaționale din domeniu stabilesc: a) „Carta ia în considerație responsabilitatea disciplinară a judecătorului sau judecătoarei. Ea se referă cu precădere la principiul legalității sancțiunilor disciplinare ... Carta impune totodată garanții privind procedura disciplinară – sancțiunea disciplinară nu poate fi luată decât prin decizia, sau ca urmare a propunerii, sau recomandării sau cu acordul unei jurisdicții sau instanțe, compusă, cel puțin jumătate, din judecători aleși și într-un cadru procedural cu caracter contradictoriu unde judecătorul sau judecătoarea poate fi asistat(ă) de apărător. În cazul în care se pronunță o sancțiune, aceasta trebuie individualizată conform principiului proporționalității. Carta a prevăzut în sfârșit un drept de recurs la o instanță superioară...” – Carta Europeană a statutului judecătorilor, Principiul 5, pct. 5.1¹⁰; b) „... administrația judecătorească și acțiunea disciplinară a membrilor puterii judecătorești se va exercita în condiții care vor permite menținerea independenței acestora și se fondează pe punerea în practică a unor criterii obiective și adaptate. Când aceasta nu este deja asigurată pe alte căi rezultate dintr-o tradiție dovedită, administrația judecătorească și acțiunea disciplinară vor fi exercitate de un

organ independent, compus dintr-un număr substanțial și reprezentativ de judecători. Acțiunile disciplinare îndreptate împotriva unui judecător nu pot fi întreprinse decât dacă sunt prevăzute de lege, și ținând cont de regulile de procedură predeterminate” – art.11 din Statutul universal al judecătorilor – Taipei, 1999¹¹.

În materie disciplinară, legislația națională include două acte legislative – Legea cu privire la colegiul disciplinar și răspunderea disciplinară a judecătorului¹² și Legea cu privire la procuratură¹³ în care sunt prevăzute abaterile disciplinare și sancțiunile disciplinare, care prevăd procedura disciplinară, competența de aplicare a sancțiunii și modalitățile de contestare a hotărârii de sancționare, cât și regulamentele respective, adoptate de autoritățile de administrare – CSM¹⁴ și CSP¹⁵. Considerăm că dispozițiile legale în vigoare în arealul național în materie disciplinară sunt pe deplin compatibile cu exigențele documentelor internaționale. Procedura disciplinară este stabilită prin lege și prevede dreptul magistratului la apărare, la contradictorialitate, de a fi asistat de apărător și de a ataca hotărârea pronunțată. Sancțiunea disciplinară este aplicată de o instituție independentă – Consiliul Superior al Magistraturii sau Consiliul Superior al Procurorului, prin colegiile disciplinare cu particularitățile caracteristice. Este important a menționa în domeniu: 1) capacitatea de examinare a circumstanțelor cauzei de atragere la răspundere disciplinară aparține colegiului disciplinar; 2) validarea obligatorie a hotărârilor colegiului disciplinar de către CSM sau CSP.

Răspunderea deontologică apare drept o parte integrantă a răspunderii disciplinare în cadrul magistraturii. Normele deontologice se prezintă în calitate de entitate normativ-juridică relativ nouă pentru dreptul pozitiv. Comportamentul deontologic este determinat de realitățile contemporane ale societăților democratice. Transparența în procesul de realizare a puterii de stat implică formatului statului de drept contemporan noi standarde de comportament al reprezentanților ei – funcționarilor și magistraților. Realitatea juridică contemporană determină formarea unor reglementări, ce devin tot mai insistente și categorice, orientate a reglementa comportamentul subiecților nominalizați atât în limitele activității profesionale, cât și în afara lor. Normele deontologice stabilesc un „minimum de morală specifică cu privire la exercitarea unei profesii”. În acest sens, putem identifica o deontologie a juristului, medicului, comerciantului¹⁶. Normele deontologice pot fi colectate și însușite de o manieră activă, fiind înscrise într-o instrucțiune, cod, statut etc. De exemplu, Adunarea Generală a ONU a adoptat la 17 decembrie 1979 „Codul de conduită pentru responsabili cu aplicarea legilor”. În măsura în care unele norme deontologice au o semnificație deosebită și încălcarea lor periclitează valori apărate prin drept, ele sunt sancționate (validate) de către stat devenind norme juridice¹⁷.

Doctrina juridică în domeniu evidențiază termenul

ce caracterizează ilegalitatea comisă în procesul aplicării dreptului și emiterii unui act de aplicare din sfera justiției vădit ilegal – ilegalitatea judiciară. Fiind exprimată prin două forme de manifestare – **grava neglijență** și **reaua-credință**, aceasta invocă o apreciere teoretică, ce lipsește completamente în legislație. Menționăm perspectivele sinonimării termenului **ilegalitate judiciară** cu termenul de faptă ilicită comisă în domeniul justiției și subiectul fiind un magistrat. Ne mai pronunțăm și la faptul că nu orice ilegalitate judiciară este comisă din vina magistratului judecător sau a magistratului procuror, în procesul judiciar fiind implicate și alte persoane, cât și faptul că ilegalitatea judiciară poate fi determinată de cu totul alte condiții inițiale, cum ar fi de exemplu imperfecțiunea legislației. Legislația menționată utilizează noțiunea de eroare judiciară care, în opinie, o apreciem drept una inexactă, cu atribuție numai la faptele comise din gravă neglijență. Nu poate fi considerată o faptă comisă prin rea-credință drept o eroare.

Orientându-ne spre interpretarea terminologică a noțiunilor ce determină condiții, noțiunea e de manifestare a ilegalității judiciare, putem afirma că deosebirea evidentă dintre **grava neglijență** și **reaua-credință** este latura subiectivă a acestei fapte ilicite exprimată prin neglijență sau intenție. Evident, **grava neglijență** prezumă lipsa intenției în comiterea ilegalității judiciare de către subiecții nominalizați. Desigur că prezența unei sau altei forme de manifestare a ilegalității judiciare urmează a fi stabilită de jurisprudență individual, iar delimitarea teoretică clară necesită a fi efectuată în cadrul cercetărilor doctrinare. Manifestarea de rea-credință este determinată prin probarea intenției magistratului de a emite un act de justiție vădit ilegal. Este importantă mențiunea că, într-un sistem juridic de origine romano-germanică, în care instanța de judecată nu este creatoare de precedente, fenomenul de rea-credință va fi foarte dificil de demonstrat.

Activitatea profesională a unui magistrat caracterizată prin **rea-credință** la emiteria unui act de justiție, reprezintă un fenomen de excepție pentru societatea democratică contemporană. Exclusivitatea acestor fapte, gravitatea lor, importanța socială deosebită prezumă o atitudine de responsabilitate maximă, manifestată atât în cadrul reglementărilor regulamentare propuse, cât și în activitatea nemijlocită a colegiului disciplinar și stabilirea sancțiunilor pentru fiecare caz în parte. Altfel spus, se prezumă elaborarea unei proceduri clare și transparente prin intermediul căreia se va delimita evident, vizibil răspunderea disciplinară a magistratului de răspunderea penală, prin intermediul unei instituții și proceduri colegiale, formate de magistrații din domeniu. Astfel, se exclude eventualul arbitrar în procedura de intentare a urmăririi penale în situația emiterii unui act de justiție ilegal, fiind efectuată o clară delimitare prin gravitatea faptei și impactul social, provocat prin **neglijență simplă** sau **neglijență gravă**. Evident, într-o situație de absență a unei perspective a cauzei pena-

le deja pornite, termenul de prescripție de atragere la răspundere disciplinară urmează a fi considerat suspendat. Dacă totuși nu va fi posibilă imputarea gravei neglijențe magistratului, semnificația socială a actului de justiție ilegal prezumă oportunitatea reînțoarcerii la răspunderea disciplinară a magistratului. Altfel, în lipsa unei clarități în domeniu, situațiile descrise ar putea fi utilizate cu rea-voință în scopul evitării chiar și a răspunderii disciplinare.

Grava neglijență în emiteria actului de justiție prezumă ilegalitatea acestui act, care neapărat a încălcat un drept subiectiv al justițiabilului și poate i-a cauzat un prejudiciu. Evident, vorbind despre grava neglijență, efectuăm o delimitare de neglijența simplă, o lipsă de atenție sau o necunoaștere argumentată a unor modificări recente de legislație ce poate fi imputată magistratului în situația unei răspunderi disciplinare. Neglijența, apreciată drept gravă, demonstrează o lipsă de atenție, sau o necunoaștere a unor norme legale, ce urmau a fi aplicate și interpretate într-un mod cunoscut, stabilit de practică și timp. **Grava neglijență** profesională este „cea care a fost comisă sub influența unei erori atât de primitive pe care un magistrat normal preocupat de obligațiile lui n-ar fi putut s-o comită”¹⁸, sau încă – „neglijența deosebit de gravă”¹⁹. Evident că **grava neglijență** și chiar delimitarea ei de o **neglijență simplă**, sancționată disciplinar, urmează a fi delimitată prin acele condiții enumerate anterior și care ar necesita o fixare în cadrul unui regulament elaborat în domeniu de Consiliul Superior al Magistraturii sau de Consiliul Superior al Procurorilor, cât și în legislația penală. Astfel, în virtutea acestor reglementări, oricare hotărâre a colegiului disciplinar urmează să conțină **elemente probatorii de gravă neglijență** sau de **rea-credință** – și fiind înaintată CSM sau CSP pentru emiteria acordului de pornire a urmăririi penale sau în condițiile unei **neglijențe simple** de a stabili o sancțiune disciplinară aplicabilă magistratului. Termenul de prescripție a atragerii la răspundere disciplinară și atragerii la răspundere penală urmează a fi calculat diferit și începutul acestor termene la fel este diferit. Dacă în condițiile unei neglijențe simple, termenul poate fi de un an de la data comiterii, atunci termenul de prescripție în condițiile atragerii la răspundere penală ar trebui să înceapă a fi calculat din data constatării în hotărârea colegiului disciplinar a prezenței în acțiunile magistratului a neglijenței grave.

Revenind la fenomenul rea-credinței, îl explicăm printr-o aplicare intenționat-ilegală a normelor dreptului material și procedural din partea magistratului judecător sau a magistratului procuror la emiteria unui act de justiție. Evident, acele delimitări, ce urmează a fi stabilite în regulamentul menționat, necesită a fi pronunțate și în materia delimitării **greșelii grave de rea-credință**. Probabil, calificativul ”repetat” ar demonstra prezența **relei-credințe**, după sancționarea primei fapte prin înglobarea ei în limitele răspunderii disciplinare. Pregătirea avansată a magistratului pre-

zumă logic că el va ține cont de perspectivele evitării comiterii unei fapte similare și atragerii la răspunderea penală. La fel, o delimitare, evident, între **grava neglijență** și **rea-credință** a magistratului poate fi efectuată și, evident, demonstrată în situațiile prezenței sau absenței unor hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție în condițiile naționale, sau a unor precedente formate de instanțele superioare naționale pronunțate pe cazuri similare. La fel, o situație incriminatorie se poate considera, dacă aceste subiecte ale dreptului material și procedural au fost supuse anterior discuției în cadrul instruirii continue a magistraților, realizate în cadrul Institutului Național al Justiției. Apare astfel într-o nouă ipostază valoarea și calitatea instruirii continue, a evidenței acesteia în cadrul INJ și a tematicii elaborate pentru acest gen de instruire. Un punct de referință similar poate fi considerat și procesul de instruire inițială profesională a magistraților judecătorești și magistraților procurori în cadrul INJ.

Așa domenii, caracteristice prin multiple lacune, prezintă un interes de reformă a justiției, ce sunt neargumentat depășite în condițiile naționale. Elaborarea unor norme exacte în domeniu, ar preîntâmpina eventualele atentate la adresa independenței justiției și a independenței magistratului. Anumite reglementări juridice din alte sisteme juridice încearcă a efectua o claritate în latura obiectivă a unei componente de infracțiune, caracterizată prin rea-credință. Vechiul cod procesual civil francez²⁰, prin art. 506 menționează că termenul **rea-credință** se sinonimizează cu negarea justiției, continuând până la exprimarea acesteia prin a „refuza să răspundă la reclamații”, sau a „ignora de a soluționa cauzele în curs”. Acestea sunt sursele inițiale unde am întâlnit aceste formulări. Prezumând că, în situația reglementărilor menționate, instituțiile competente vor fi inundate de un aflus de petiționari, în marea majoritate neargumentate, menționăm că colegiul disciplinar trebuie să fie acel „filtru” dintre magistrat și justițiabil. Anume prin intermediul lui și se stabilește dacă fapta a avut loc, dacă fapta e imputabilă, dacă fapta se află în câmpul răspunderii disciplinare sau penale, dacă fapta este în limitele termenelor de prescripție stabilite prin lege ș.a.

La fel, este de o importanță majoră a stabili o delimitare clară între ilegalitatea judiciară comisă de către magistrat și ilegalitatea judiciară comisă de alte persoane antrenate în examinarea cauzei. În acest context, apare o pistă interesantă de cercetare prin care s-ar contura și delimita ilegalitățile judiciare comise de către avocați sau reprezentanți (în cazurile stabilite de lege), în scopul determinării perspectivelor unei răspunderi civile, penale sau disciplinare a subiecților în cauză (avocații) sau a răspunderii civile, a statului în situația comiterii erorii de greșă sau alt personal tehnic al instanței.

Prin stabilirea unei delimitări clare de trecere din domeniul răspunderii disciplinare în domeniul răspunderii penale a magistraților judecătorești și a magistraților

procurori, va genera o responsabilitate sporită a acestora la emiterea actului de justiție. Totodată, se va contribui la o promovare mai eficientă a independenței și imparțialității magistratului și a preîntâmpinării emiterii unui act de justiție ce ar afecta stabilitatea economică a statului și societății.

În situația **răspunderii civile** – când magistratul se prezintă în calitate de subiect al unui raport juridic de răspundere juridică, o deosebire esențială nu poate fi. **Răspunderea juridică civilă generală** a magistratului necesită a fi considerată un fenomen ordinar într-o societate democratică. Mai mult ca atât, instituțiile de autoadministrare a justiției urmează a monitoriza discret și de a preîntâmpina la faze incipiente eventualele abuzuri. La fel, Autoritatea de Administrare a Justiției, prin intermediul subdiviziunilor sale specializate – în cazul magistraților judecătorești naționali – Inspekția Judiciară urmează a efectua verificări ce ar avea scopul depistării ilegalităților de așa natură, ce au avut loc deja, sau ce urmează a fi realizate ca rezultat al mimării unei răspunderi civile generale a magistratului. Menționăm importanța acestor monitorizări și verificări, orientate spre cunoașterea integrității magistraților judecătorești și a magistraților procurori și neafectarea imaginii justiției.

Mecanismul răspunderii juridice civile speciale a magistratului este, în opinie, destul de suficient reglementat în normele internaționale și în normele naționale ale altor state pentru a înțelege – puterea nu intenționează a se amesteca și a reglementa clar acest domeniu. **Răspunderea juridică civilă specială** a magistratului apare numai în condițiile de neexecutare sau neexecutare corespunzătoare a obligațiilor profesionale, determinate de expresia axiologică a serviciului public al justiției. Principiul neatragerii la răspundere juridică civilă pentru cauzele ce au fost emise de magistratul judecătorești este reflectat într-un ansamblu de norme internaționale. La nivel național, există reglementări²² ce stabilesc răspunderea juridică a statului pentru abaterile în domeniu din partea instituțiilor respective, și anume, pentru încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești. *Însă în acest context, vorbim despre răspunderea juridică a statului pentru erorile comise de justiția națională. Statul numai își rezervează dreptul: ori de a se adresa în ordine de regres către magistratul care nemijlocit a contribuit la comiterea acestei ilegalități, dacă vorbim despre răspunderea civilă, ori de a-l atrage la răspunderea disciplinară sau penală. Răspunderea penală, în context, devine condiție prealabilă obligatorie pentru atragerea magistratului la răspundere civilă. O condiție obligatorie prealabilă, pentru survenirea răspunderii civile speciale a magistratului, este condamnarea acestui magistrat în conformitate cu legislația penală națională, pentru fapte ce-i pot fi imputate în conformitate cu articolele cap.XIV „Infracțiuni contra justiției”, din Codul penal²², unde magistratul (judecă-*

tor sau procuror) poate apărea ca subiect al infracțiunii. Numai în conformitate cu un act de justiție de condamnare al magistratului, statul are dreptul (nu obligația) de a înainta în regres o acțiune civilă contra acestui fost magistrat. Răspunderea juridică civilă pentru comiterea anumitor fapte infracționale, ce se încadrează în calificarea componentelor de infracțiuni, prevăzute la capitolul menționat este orientată inițial către stat. Anume statul și apare în calitate de subiect al răspunderii juridice în calitate de autoritate de la care emană serviciul public al justiției. Altfel nici nu poate fi. Restricțiile în cauză sunt orientate spre asigurarea independenței reale a magistratului în exprimarea capacității decizionale la adoptarea actului de justiție.

Reglementările juridice în domeniu stabilesc un sistem complex de garanții atribuite magistratului aflat în proces de stabilire a răspunderii juridice. Sistemul în cauză este orientat spre afirmarea independenței justiției, imparțialității instanței și monitorizării integrității magistratului. Procedurile în cauză sunt referitoare atât la răspunderea juridică generală, cât și la răspunderea juridică specială. Cu privire la răspunderea *civilă* și *penală*, *Statutul Universal al Judecătorilor* prevede: „Când aceasta este admisă, acțiunea civilă îndreptată împotriva unui judecător, precum și aceea în materie penală, inclusiv arestarea, trebuie efectuate în condiții ce nu pot avea drept obiect exercitarea unei influențe asupra activității judiciare a acestuia”²³. Fiind paznicii independenței și cei care interpretează legea, judecătorii nu pot face obiectul unor acțiuni disciplinare în baza simplei exercitări a funcțiilor lor judecătorești, cu excepția cazului în care comportamentul nedemn al unui judecător este dovedit²⁴. Mult mai important este faptul că judecătorii nu pot fi constrânși să lucreze sub amenințarea unei sancțiuni financiare, a cărei existență poate influența, chiar inconștient, hotărârile lor²⁵. Pentru a fi înlăturate erorile judiciare și există apelul. În alte situații, partea nemulțumită de actul de justiție poate acționa statul, în anumite condiții strict determinate. Judecătorii trebuie să beneficieze de libertate absolută pentru a-și realiza capacitatea decizională.

Astfel, *Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor* în paragrafele 5.1 și 5.2 prevede că „Încălcarea de către un judecător a uneia dintre îndatoririle expres stabilite prin statut nu poate fi sancționată decât prin decizia, la propunerea, recomandarea sau cu acordul unui organ jurisdicțional sau unei instanțe alcătuite cu cel puțin jumătate dintre judecătorii aleși, în cadrul unei proceduri contradictorii în care judecătorul poate fi asistat pentru a-și asigura apărarea. Gravitatea sancțiunilor aplicabile este precizată prin statut și aplicarea acestora este supusă principiului proporționalității. Decizia de aplicare a sancțiunii pronunțate de o autoritate executivă, de un organ jurisdicțional sau de o instanță menționată în acest alineat, poate fi atacată cu recurs în fața unei instanțe superioare cu caracter jurisdicțional”²⁶. Pe

de altă parte, „orice persoană trebuie să aibă posibilitatea de a adresa unui organism independent, fără un formalism excesiv, reclamații privind nereguli în funcționarea justiției într-o anumită cauză. Acest organism poate, în cazul în care o examinare prudentă și atentă a reclamației relevă o încălcare ca cea menționată la punctul 5.1 din partea judecătorului, să sesizeze instanța disciplinară sau cel puțin să recomande o asemenea sesizare unei anumite autorități care are, potrivit statutului, competența de a o face”²⁷.

Într-o concepție oarecum diferită, *Principiul ONU nr.16 acordă imunitate civilă judecătorilor*: „Fără a aduce vreo atingere procedurii disciplinare sau dreptului de a face apel ori de a obține o compensație din partea statului, în acord cu legile naționale, judecătorii nu vor putea fi acționați în judecată civilă, pentru îndeplinire de acte abuzive sau pentru omisiuni în exercitarea funcțiilor lor judiciare”. Ceea ce, desigur, nu exclude răspunderea statului pentru erorile judiciare²⁸. În același fel, pct. 32 din *Declarația de la Beijing* prevede că: „Fără prejudicierea vreunei proceduri disciplinare sau a vreunui drept de apel sau a unei compensații de la stat, în concordanță cu dreptul intern, judecătorii trebuie să beneficieze de imunitate raportat la despăgubiri monetare, la acțiuni necorespunzătoare sau la omisiuni în exercitarea funcțiilor lor juridice”²⁹. În continuare, exemplificăm următoarele reglementări din domeniu: „...Judecătorii nu pot fi, personal, obiect al unei acțiuni civile pentru abuz sau neglijență în exercitarea justiției” – Principiul 4, pct. 1.6, Principiile de la Milano³⁰; „Când aceasta este admisă, acțiunea civilă îndreptată împotriva unui judecător, precum și aceea în materie penală, inclusiv arestarea, trebuie efectuate în condiții ce nu pot avea drept obiect exercitarea unei influențe asupra activității judiciare a acestuia” – art. 10, Statutul universal al judecătorilor³¹; „Carta prevede responsabilitatea pecuniară, civilă a judecătorului sau judecătoarei. Ea prevede, în principiu, că reparația pagubelor suportate nelegal, urmarea unei decizii sau comportamentului unui judecător sau unei judecătoare în exercitarea funcției lor, este asigurată de stat. Aceasta înseamnă că statul, în raport cu victima, este în toate ipotezele garantul reparării prejudiciului. Carta prevede, totodată, că dacă prejudiciul pe care statul l-a garantat este rezultatul unei necunoașteri grave și nescuzabile de către judecător sau judecătoare a regulilor conform cărora își exercită funcția, statutul poate oferi statului posibilitatea de a cere, într-o limită stabilită de statut, recuperarea reparațiilor pe calea unei acțiuni jurisdicționale. Condiția unei greșeli grave și nescuzabile, caracterul jurisdicțional al acțiunii de recuperare trebuie să constituie garanții semnificative pentru evitarea unei eventuale deturnări a procedurii. O garanție suplimentară o constituie acordul prealabil pe care instanța prevăzută la pct. 1.3 trebuie să-l dea pentru sesizarea jurisdicției competente” – Principiul 5, pct. 5.2, Carta Europeană

a Statutului judecătorilor³². Ca problemă de actualitate sporită apare fenomenul răspunderii juridice a magistratului în contextul integrării europene a Republicii Moldova. O abordare pripită și uniformă a aspectelor răspunderii juridice civile a magistratului, fără a efectua o delimitare clară și argumentată a acestora, poate afecta esențial independența justiției și capacitatea ei decizională prin adoptarea unor norme în domeniu. Din perspectiva cetățeanului, este important ca consecințele actelor de corupție să poată fi înlăturate.

Prisma acestor abordări stabilește perspective de reglementare mai eficiente pentru statutul magistratului. La fel, cercetarea în domeniu conturează perspective clare de delimitare a răspunderii juridice a statului de răspunderea juridică a magistratului în situații de comitere a unor ilegalități judiciare. Studiind noul proiect de lege cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorului³³ ce urmează a fi adoptat, menționăm că acesta poate fi obiectul unui studiu aparte, deoarece el nu vizează formele răspunderii juridice a magistratului. O determinare clară anterioară a formelor răspunderii juridice a magistratului ar optimiza, probabil, conținutul acestui proiect. Utilitatea praxiologică a cercetării rămâne însă actuală, chiar numai din perspectiva modernizării permanente a statutului magistratului.

Note:

¹ Art.211 introdus prin Legea nr.247-XVI din 21.07.2006, în vigoare 10.11.2006.

² Legea cu privire la statutul judecătorului, nr. 544-XIII, din 20.07.95 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.59-60/664, din 26.10.1995.

³ Legea cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008 // *Monitorul Oficial al RM*, nr. 55-56/155 din 17.03.2009.

⁴ Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, nr.199 din 16.07.2010 // *Monitorul Oficial al RM*, nr.194-196 din 05.10.2010.

⁵ Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544-XIII din 20.07.95.

⁶ Legea cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008.

⁷ Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. Republicat: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 72-74/195 din 14.04.2009.

⁸ Principii fundamentale asupra independenței sistemului judiciar, adoptate de cel de-al Șaptelea Congres al Națiunilor Unite privind Prevenirea infracțiunilor și tratamentul infractorilor susținut la Milano, din 26 august până la 6 septembrie 1985 și avizate prin Rezoluțiile 40/32 din 29 noiembrie 1985 și 40/146 din decembrie 1985 ale Adunării Generale. Expunerea de motive. www.csm1909.ro, (vizitat 16.02.2009).

⁹ Recomandarea nr. (94)12 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind independența, eficiența și rolul judecătorilor. Adoptat de Comitetul de Miniștri în data de 13 octombrie 1994 la cea de-a 516-a întâlnire a secretarilor de stat. [www://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:0NZL178dErsJ](http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:0NZL178dErsJ), (vizitat 16.08.2012).

¹⁰ Carta Europeană privind statutul judecătorilor, adoptată la Strasbourg în perioada 8-10 iulie 1998, www.justice.gov.md, (vizitat 14.06.2012).

¹¹ Art. 11 din Carta universală a judecătorului, adoptată la

reuniunea Consiliului Central al Asociației Internaționale a Judecătorilor (UIM), desfășurată la Taipei (Taiwan) în noiembrie 1999.

¹² Legea cu privire la Colegiul disciplinar și la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 950-XIII din 19.07.96 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.61-62/607, din 20.09.1996. Republicată: *Monitorul Oficial*, nr. 182-185/1018, din 19.08.2003.

¹³ Legea cu privire la Procuratură nr.294-XVI din 25.12.2008.

¹⁴ www.csm.md

¹⁵ www.procuratura.md

¹⁶ Craiovan Ion, *Un posibil ghid pentru cercetarea științifică în domeniul dreptului*, Pro Universitaria, București, 2013, p. 54.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Cabrillac Remi, *Introduction generale au droit*, Dalloz, 1999, p.31-32.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Van Rhee C.H., *The Influence of the French Code de Procédure Civile (1806) in 19th Century Europe*, În: L. Cadiet & G. Canivet (eds.), *De la Commémoration d'un code à l'autre: 200 ans de procédure civile en France*, Paris: LexisNexis/Litec, p. 129-165.

²¹ Legea privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești, nr.87 din 21.04.2011. În: *Monitorul Oficial*, nr.107-109/282 din 01.07.2011.

²² Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002.

²³ Art. 10 din Carta universală a judecătorului, adoptată la reuniunea Consiliului Central al Asociației Internaționale a Judecătorilor (UIM), desfășurată la Taipei (Taiwan) în noiembrie 1999.

²⁴ Dănilă Cristian, *Independența justiției în statul de drept (I). Standardele de independență structurală*. www.cristidanilet.ro (vizitat 06.04.2012).

²⁵ A se vedea Avizul 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) privind *principiile și reglementările care domină imperativele profesionale care se aplică judecătorilor și în mod special deontologia, comportamentele incompatibile și imparțialitatea*, paragraf. 5.3 și 5.3.

²⁶ Carta Europeană privind statutul judecătorilor, adoptată la Strasbourg în perioada 8-10 iulie 1998, www.justice.gov.md, (vizitat 14.06.2012).

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Principii fundamentale asupra independenței sistemului judiciar, adoptate de cel de-al Șaptelea Congres al Națiunilor Unite privind Prevenirea infracțiunilor și tratamentul infractorilor susținut la Milano ...

²⁹ Declarația de la Beijing cu privire la principiile de independență a justiției în Regiunea LAWASIA, adoptată la 19 august 1995. www.csm1909.ro, (vizitat 17.03.2014).

³⁰ Principii fundamentale asupra independenței sistemului judiciar, adoptate de cel de-al Șaptelea Congres al Națiunilor Unite privind Prevenirea infracțiunilor și tratamentul infractorilor susținut la Milano ...

³¹ Art. 10 din Carta universală a judecătorului, adoptată la reuniunea Consiliului Central al Asociației Internaționale a Judecătorilor (UIM), desfășurată la Taipei (Taiwan) în noiembrie 1999.

³² Carta Europeană privind statutul judecătorilor, adoptată la Strasbourg în perioada 8-10 iulie 1998, www.justice.gov.md, (vizitat 14.06.2012).

³³ <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/%C3%8Enregistrate/tabid/61/Default.aspx> (vizitat 01.07.2014).